

N:o 56.

Ank. till Riksd. kansli den 24 april 1894, kl. 5 e. m.

Utlåtande, i anledning af Kongl. Maj:ts proposition angående dels ändrade bestämmelser rörande lönetursberäkning för vissa lärare, dels inrättandet af en kommission för bedömmande af undervisningsprof för lärarebefattningar.

(2:a U. A.)

I en den 9 nästlidne mars till Riksdagen aflåten proposition (n:o 56) har Kongl. Maj:t, under återopande af ett propositionen bifogadt protokoll öfver ecklesiastikärenden för samma dag, föreslagit Riksdagen

dels att medgifva, att bestämmelsen beträffande godkänt undervisningsprof såsom vilkor för lönetursberäkning såsom adjunkt vid allmänt läroverk måtte upphöra att gälla samt att denna ändring måtte vinna tillämpning från och med början af nästa kalenderår;

dels att till inrättande i hufvudsaklig öfverensstämmelse med de i berörda protokoll angifna grunder af en kommission i hufvudstaden, inför hvilken samtliga undervisningsprof för lärarebefattningar vid de allmänna läroverken skulle afläggas, bevilja ett årligt reservationsanslag af 12,000 kronor.

Till återopade statsrådsprotokollet har departementschefen till en början erinrat, hurusom han vid föredragning inför Kongl. Maj:t den 10 februari 1893 af förslag till lag om stiftsstyrelse yttrat bland annat, att antagandet af berörda lagförslag måste föranleda en ny anordning af de nuvarande profven för erhållande af anställning vid de allmänna

läroverken samt att han i detta afseende närmast tänkt sig en förändring, sådan som förordats i motiven till förslag till stadga för rikets allmänna läroverk, afgifvet den 13 januari 1891. I enlighet dermed skulle alla undervisningsprof afläggas inför en för ändamålet tillsatt kommission i hufvudstaden, hvilken kommission skulle bestå af dels fasta, dels tillfälliga ledamöter. Ett godkänt undervisningsprof skulle gälla öfver hela riket och icke behöfva förnyas för befattning af samma slag och i samma ämnen; vidare skulle dessa prof kunna afläggas icke blott under läseterminerna utan äfven under ferierna, något, som i hufvudstaden lätt låte sig göra, då man der genom särskild öfverenskommelse utan svårighet skulle kunna erhålla behöfligt antal lärjungar.

I denna sin åsigt angående undervisningsprofven för lärarebefattningar hade departementschefen ytterligare stärkts genom det uttalande i frågan, som med anledning af en vid 1893 års riksdag väckt motion i fråga om skolkonsistoriernas sammansättning m. m. afgifvits af Andra Kammarens första tillfälliga utskott i dess utlåtande n:o 6, och för hvilket uttalande redogörelse lemnats till statsrådsprotokollet.

Efter hemställan af departementschefen hade, enligt hvad vidare af statsrådsprotokollet inhemtas, Kongl. Maj:t den 19 maj 1893 uppdragit åt den för utarbetande af förslag till stadga för rikets allmänna läroverk af Kongl. Maj:t den 6 juni 1890 förordnade komité att, bland annat, afgifva förslag till de närmare bestämmelser och de ändringar i gällande föreskrifter, som befundes nödiga, derest samtliga undervisningsprof för lärarebefattningar vid rikets allmänna läroverk skulle afläggas i hufvudstaden; och hade bemälda komité efter fullgjordt uppdrag den 24 sistlidne november inlemnadt »förslag till ändrade bestämmelser rörande undervisningsprof för lärarebefattningar vid rikets allmänna läroverk jemte dermed i samband stående frågor».

Departementschefen har derefter å sid. 4—18 lemnat en redogörelse för vissa delar af komiterades förslag, ur hvilken redogörelse utskottet, med hänvisande i öfrigt till sjelfva statsrådsprotokollet, får anföra följande.

Hvad först angår förslaget att godkänt undervisningsprof ej vidare skulle utgöra ett vilkor för lönetursberäkning såsom adjunkt, så hade komiterade med afseende å berörda vilkor, som blifvit stadgadt genom kongl. kungörelsen den 29 maj 1874 och cirkuläret den 1 juni 1877 angående rätt till lönetursberäkning vid befordran till tjenst vid allmänna läroverken för vissa lärare, hufvudsakligen anført (sid. 6—9), att sedan genom kongl. kungörelsen den 12 september 1890 den rätt

till lönetursberäkning blifvit upphäfd, som enligt kongl. cirkuläret den 11 december 1863 medgifvits vissa extra ordinarie lärare vid elementarläroverken, kunde lönetur icke beräknas hvarken för tjenstgöring vid enskildt läroverk eller för extra ordinarie tjenstgöring vid allmänt läroverk, utan att vederbörligt undervisningsprof aflagts. Tydligen hade denna fordran fastställts, emedan man velat, att den, som skulle ega rätt till lönetur, skulle såväl i teoretiskt som i praktiskt hänseende hafva samma kompetens som ordinarie lärare och således borde hafva fullgjort allt, som erfordrades för att vinna ordinarie anställning. Då, enligt de nya bestämmelserna med afseende å beskaffenheten af de akademiska examina, som medförde behörighet till lärarebefattningar vid de allmänna läroverken, för adjunktsbefattning fordrades att hafva erhållit betyg i minst fyra skolämnena, samt att betyg i ämne, hvarmed ett annat i undervisningen vore nära förbundet, skulle vara åtföljdt af betyg äfven i detta, såsom betyg i botanik af betyg i zoologi och tvärtom, så kunde härigenom den teoretiska kompetensen för adjunktsbefattningar anses tryggad. Detta gälde emellertid icke med afseende å lektorsbefattningar; ty då för behörighet till sådana befattningar kräfdes, utöfver hvad som fordrades för adjunktsbefattning, att hafva aflagt filosofie licentiatexamen i minst två ämnen samt disputationsprof i ett skolämne, så kunde derigenom icke teoretisk kompetens för undervisning i de högre klasserna anses vara ådagalagd för mer än ett ämne, det, hvari disputationsprof aflagts. De i licentiatexamen ingående ämnen kunde nemligen alla vara sådana, som icke förekomme i skolan, utan att behörigheten till sökande af lektorsbefattning derigenom upphäfdes och utan att högre betyg i skolämnena i kandidatexamen därför erfordrades. Det kunde därför lätt hända, att en, som på grund af sina akademiska examina egde behörighet till lektorsbefattning, icke genast efter genomgången profårskurs hade tillräckliga kunskaper för att i tre ämnen meddela undervisning på det högsta skolstadiet.

Hvad åter den praktiska kompetensen anginge, ådagalades den, utom genom undervisningsprof, vid genomgående af profår. Vid meddelande af betyg öfver afslutad profårskurs gjordes ingen skilnad mellan dem, som afsett att derigenom förbereda sig för adjunkts- och lektorsbefattningar, utan bedömdes alla i det hela taget efter samma norm. Då emellertid de flesta af dem, som genomginge profår, blott hade adjunktskompetens, och då dessa tydligen icke kunde bedömas såsom lektorsaspiranter, om än åtskilliga bland dem sedermera förvärfvade lektorskompetens, så komme enligt sakens natur den för alla gemensamma normen snarare att afse adjunkts- än lektorskompetens. Ett i

alla afscenden godt profårsbetyg kunde därför anses ådagalägga praktisk kompetens för adjunkts- ehuru icke för lektorsbefattning.

På grund af hvad sålunda och i öfrigt anförts, hade komiterade hemställt, att Kongl. Maj:t täcktes föreslå Riksdagen sådan ändring i bestämmelserna i ofvanberörda kungörelse den 29 maj 1874 och cirkuläret den 1 juni 1877 angående lönetursberäkning för vissa lärare, att den, som genom akademiska examina och genomgången profårskurs vunnit behörighet till adjunktsbefattning, måtte för sådan tjänstgöring, som i samma kungörelse och cirkulär sades, erhålla rätt till lönetursberäkning såsom adjunkt från och med året näst efter det, hvarunder berörda behörighet vunnits.

Af de myndigheter — samtliga domkapitel äfvensom direktionerna öfver Stockholms stads undervisningsverk och nya elementarskolan i Stockholm — hvilka yttrat sig öfver komiterades förslag, hade icke gjorts någon anmärkning mot hvad komiterade sålunda hemställt. Flere af bemälda myndigheter hade derjemte yrkat, att äfven lönetursberäkning såsom lektor skulle utan undervisningsprof medgifvas dem, som i öfrigt fullgjort hvad som i ofvannämnda kungörelse och cirkulär fordras för åtnjutandet af berörda förmån, under förmenande att dessas kompetens till lektorsbefattning genom akademiska examina, disputation och genomgången profårskurs äfvensom genom det förhållande, att undervisning på det högsta skolstadiet blifvit åt dem uppdragen, vore tillräckligt styrkt.

För egen del har departementschefen instämt i komiterades förslag, att lönetursberäkning såsom adjunkt skulle utan afläggande af undervisningsprof tillkomma dem, som i öfrigt vore dertill behörige; men då lönetursberäkning för den förflutna tiden ej gerna kunde medgifvas dem, som icke fullgjort de vilkor, som under densamma varit för denna förmån stadgade, syntes det böra föreskrifvas, att lönetursberäkning enligt den nya bestämmelsen först med nästa kalenderår finge taga sin början. Att åter, såsom åtskilliga myndigheter yrkat, äfven medgifva lönetursberäkning såsom lektor utan aflagd undervisningsprof för lektorsbefattning kunde departementschefen derom icke tillstyrka, då tillräckliga skäl för ett dylikt medgifvande icke syntes hafva blifvit gifna.

Hvad derefter beträffar frågan om inrättande af en kommission för bedömande af undervisningsprof för lärarebefattningar, hade komiterade sökt beräkna sannolika antalet af de undervisningsprof, som årligen skulle komma att för sökta lärarebefattningar eller af andra

anledningar afläggas, äfvensom undersökt huru lång tid under sista decenniet i medeltal förflutit från det en lärarebefattning blifvit ledig, till dess densamma blifvit tillsatt, och särskildt från fatalietidens utgång, till dess utnämning af vederbörande konsistorium eller direktion egt rum.

Att vid beräkningen af sannolika antalet prof, som årligen komme att afläggas inför en central myndighet eller kommission, utgå från antalet prof, som under de senare åren aflagts inför vederbörande konsistorier och skoldirektioner, kunde enligt komiterades åsigt näppe- ligen gifva ett pålitligt resultat. Dels skulle nemligen profvens afläg- gande på samma ställe och inför samma myndighet tydligen medföra, att ett sålunda aflagdt prof skulle ega giltighet öfver hela riket, hvar- igenom profvens hittills varande antal borde ej så litet minskas; och dels skulle till minskande af profvens antal äfven bidraga, om, såsom komiterade också föreslagit, fasta ämnesgrupper bestämdes för lediga lärarebefattningar, då det derigenom borde blifva möjligt för en prof- vande att på en gång aflägga prof för alla de befattningar, till hvilka han i följd af sina studier hade utsigt att ifrågakomma. Komiterade hade derfor utgått från antalet af de obefordrade lärare, som för när- varande egde kompetens till lärarebefattningar, samt från antalet lärare- befattningar, som kunde antagas årligen blifva lediga till ansökning. Af de undersökningar, som komiterade med afseende härå anställt, framginge, att antalet kompetente aspiranter till ämneslärarebefattning- ar kunde för vårterminen 1893 anslås till vid pass 270 samt att under nuvarande förhållanden årliga medeltalet af de för obefordrade till täfling öppna lärarebefattningarna kunde anslås till 33, deraf 13 lektors- och 20 adjunktsbefattningar. Under förutsättning af att den nya anord- ningen af undervisningsprofven skulle träda i verket redan under inne- varande år samt att, såsom komiterade föreslagit, vid befordran till ordinarie tjenst större vigt än hittills komme att läggas på föregående tjenstgöring, vore antagligt att ytterst få af dem, som efter vårterminen 1893 vunnit kompetens till lärarebefattning, skulle under första året af profkommissionens verksamhet aflägga prof såsom sökande till dylik befattning. Något flere af dessa komme utan tvifvel att aflägga dylikt prof under andra verksamhetsåret och ganska många under det tredje.

Årliga antalet prof, som skulle komma att afläggas inför kommis- sionen, hade komiterade beräknat på följande sätt. Af de under vårterminen 1893 befintlige 270 obefordrade lärarne kunde 30 à 40 antagas redan hafva aflagt erforderliga prof inför konsistorium i det stift, inom hvilket de sökte befattning, och af de återstående skulle

högst hälften eller 120 komma att — såsom sökande af 13 lektors- och 20 adjunktsbefattningar med i medeltal 3 sökande till hvar och en af de förra samt 4 sökande till hvar och en af de senare — aflägga undervisningsprof under kommissionens första verksamhetsår. Lades härtill 10 prof af redan anstälde lärare, skulle de fullständiga profvens antal under detta år komma att uppgå till 130. Under det följande året kunde de fullständiga profvens antal anslås till 110, nemligen 80 af de återstående från vårterminen 1893, 20 af sådana, som derefter vunnit kompetens, samt 10 af redan anstälde lärare eller af sådana, som redan förut aflagt prof. Tredje verksamhetsåret borde antalet fullständiga prof komma att nedgå till 70 à 80, nemligen 30 af de återstående från vårterminen 1893, 30 à 40 af sådana, som derefter vunnit kompetens, och 10 af redan anstälde lärare eller af sådana, som förut aflagt prof. Under de följande åren kunde de fullständiga profvens antal beräknas till 60. Det årliga tillskottet af kompetente aspiranter till lärarebefattningar kunde nemligen icke öfverstiga 50, då flere icke finge genomgå profår; och mer än 10 omprof hvarje år skulle antagligen icke förekomma. Utom de fullständiga profven vore emellertid ett icke obetydligt antal fyllnadsprof att vänta, företrädesvis i ett ämne; och kunde dessa beräknas till halfva antalet af de fullständiga profven. Sedan normala förhållanden inträdt, skulle således inför profkommissionen komma att afläggas fullständiga och fyllnadsprof för sökt lärarebefattning till ett antal, motsvarande ungefär 70 fullständiga prof. Under förutsättning att profven för lönetursberäkning såsom adjunkt skulle försvinna, skulle emellertid sistnämnda antal komma att ökas med de för vinnande af lönetursberäkning såsom lektor erforderliga prof, hvilka enligt komiterades beräkning icke skulle komma att öfverstiga 5 om året.

Vidare hade komiterade beräknat den tid, som under det sista decenniet i medeltal förflutit från det att en lärareplats blifvit ledig, till dess ansökningstiden för densamma utgått, samt från fatalietidens slut till tiden för platsens tillsättning af vederbörande konsistorium eller direktion; och hade af denna beräkning framgått, att under decenniet $\frac{1}{5}$ 1882— $\frac{30}{4}$ 1892 tiden mellan befattnings ledigblifvande och fatalietidens utgång för lektorsbefattningar i medeltal utgjort 3 månader 23 dagar och för adjunkts- och kollegabefattningar 3 månader 18 dagar, under det att tiden, som förflutit från fataliedagen, till dess befattningen blifvit af vederbörande konsistorium eller direktion tillsatt, i medeltal utgjort 6 månader 6 dagar för lektorsbefattningar samt för

adjunkts- och kollegabefattningar 5 månader 15 dagar. Den tid, som åtgått för befattningarnas tillsättning, hade emellertid icke så litet ökats under de sista åren; sålunda hade den för år 1891—92 i medeltal utgjort för lektorsbefattningar 7 månader 16 dagar och för adjunkts- och kollegabefattningar 6 månader 11 dagar samt för år 1892—93 för lektorat 7 månader 4 dagar och för adjunkturer och kollegat 7 månader 3 dagar.

Då profven enligt komiterades förslag skulle förläggas till skolfrierna, hvilket vore nödvändigt till följd af det stora antal prof, som skulle afläggas på samma ställe, låge den anmärkningen nära till hands, att tillsättningen af lärarebefattningar derigenom skulle betydligt försenas. Med afseende härå hade komiterade sökt beräkna den tid, som enligt den nya ordningen skulle i medeltal åtgå för lärarebefattnings tillsättande, och dervid utgått från de bestämmelser, som skulle komma att gälla med afseende å tiden för undervisningsprofven samt anmälningarna till desamma äfvensom beträffande läraresysslors tillsättning. I dessa hänseenden hade komiterade ansett sig böra föreslå: *att* sökande skulle vid ansökningen foga betyg öfver vederbörligt undervisningsprof, men att, i fall sökande icke aflagt dylikt prof, hans ansökning det oaktadt finge upptagas, derest han i densamma eller eljest inom trettio dagar efter ansökningstidens slut för konsistorium tillkännagåfve sin afsigt att genom undervisningsprof fullfölja ansökningen samt derefter till konsistorium inlemnade betyg öfver berörda prof före den 15 september, om ansökningstiden för den sökta sysslan utgått mellan den 15 december och den 14 juni, eller före den 15 februari, om ansökningstiden utgått mellan den 15 juni och den 14 december; *att* sökande, som redan aflagt vederbörligt undervisningsprof i de till befattningen hörande ämnen, men önskade nytt sådant undergå, skulle beredas tillfälle dertill samt rätt att få betyget öfver detta prof taget i betraktande vid befattningens tillsättning, derest han på sätt och inom tid, som ofvan nämnts, gjorde anmälan om denna sin önskan samt insände betyg öfver det nya profvet; *att* för sökande till lektorsbefattning, för hvilken ansökningstiden utgått mellan den 15 november och den 14 december, tiden för inlemnande af betyg öfver disputationsprof finge utsträckas till den 15 mars; *att* anmälan till undervisningsprof under sommarperioden — mellan den 15 juni och den 1 september — skulle ske före den 15 maj eller i vissa fall före den 1 juli, under det att anmälan till prof under vinterperioden — mellan den 8 och den 22 januari — skulle ega rum före den 15 december eller i vissa fall före den 1 januari; samt *att* konsistorium skulle, sedan den

tid tilländagått, inom hvilken sökande egde att tillkännagifva huruvida han hade för afsigt att aflägga prof för den sökta sysslan, pröfva de inkomna ansökningshandlingarna och, derest ingen behörig sökande förklarar sig vilja aflägga dylikt prof, företaga tillsättningen af den ledige befattningen, men, derest behörig sökande anmält sig vilja sådant prof undergå, uppskjuta tillsättningen, till dess den tid lupit till ända, inom hvilken betyg öfver aflagda undervisnings- eller disputationprof borde vara hos konsistorium inlemnade.

Med denna anordning skulle således tiden för en befattnings tillsättning från ansökningstidens slut komma att vexla mellan 1 och 9 månader, om man lemnade utom räkningen den tid, som vederbörande skolstyrelse behöfde för fattande af sitt beslut och som i medeltal kunde antagas uppgå till en vecka. Om samtliga sökande, som beslöte sig för att fullfölja ansökningen, redan vid ansökningstidens slut aflagt vederbörligt undervisningsprof för den sökta sysslan och afstode från sin rätt att undergå nytt prof för densamma, skulle tillsättningstiden tydligen kunna inskränkas till en månad. Och i samma mån som de nya bestämmelserna hunnit göra sin verkan, kunde detta förhållande antagas blifva det vanliga, hvarigenom tillsättningstiden, till stor fromma för lärarecorpsen och särskildt de nyutnämnde, skulle betydligt förkortas. Men äfven om man antog, att undervisningsprof skulle afläggas för alla lärarebefattningar, som under ett år tillsattes, så skulle, under förutsättning att fatalietiderna vore likformigt fördelade öfver året, tillsättningstiden i medeltal för adjunks- och kollegabefattningar blott uppgå till $5\frac{3}{4}$ månad och för lektorsbefattningar till $5\frac{5}{6}$ månad, tiden för den utnämmande myndighetens fattande af beslut härvid i medeltal beräknad till $\frac{1}{4}$ månad. Denna tid vore visserligen beträffande adjunksbefattningar $\frac{1}{4}$ månad längre än tillsättningstiden i medeltal under decenniet 1882—1892, men beträffande lektorsbefattningar lika mycket kortare. Jemförde man åter densamma med tillsättningstiden under de två sista åren, så visade den sig för båda slagen befattningar blifva med mer än 1 månad förkortad.

Man behöfde således icke befara, att genom den ifrågavarande anordningen tillsättningen af lärareplatser skulle fördröjas; tvärtom vunnes derigenom den beaktansvärda fördelen, att det berodde på de tillträdande lärarne sjelfva att i väsentlig mån påskynda den.

Med afseende å organisationen af ifrågavarande kommission hade komiterade yttrat, att den borde vara så sammansatt, att den innebure den största möjliga garanti för att alla prof bedömdes efter samma måttstock och med fullständig sakkunskap. För detta ändamål hade

komiterade ansett nödigt, att kommissionen bestode af två slags medlemmar, nemligen dels sådana, som deltog i bedömandet af alla prof och af hvarje profs alla delar, dels sådana, som blott deltog i bedömandet af prof i ett visst eller i vissa bestämda ämnen. De förra, hvilka komiterade för korthets skull ville kalla fasta eller ständiga medlemmar, skulle det företrädesvis tillkomma att sörja för likformigheten i de särskilda profvens bedömande samt att tillse, huruvida de allmänna pedagogiska, didaktiska och metodiska reglerna vid dem blifvit iakttagna. Och hade dessa ansetts böra utgöra flertalet inom kommissionen vid profs bedömande. De senare åter skulle representera den speciella sakkunskapen, och då samma person i allmänhet icke kunde anses ega speciel sakkunskap i mer än ett eller ett fåtal ämnen, skulle dessa förordnas såsom specielt sakkunnige medlemmar för ett visst eller vissa bestämda ämnen och således blott deltaga i bedömandet af prof i detta eller dessa ämnen. Med anledning häraf benämndes dessa tillfälliga eller specielt sakkunniga medlemmar.

Då enligt hittills gällande bestämmelser undervisningsprof skulle afläggas inför konsistorierna och dessas medlemsantal vexlade mellan 5 (i Lund) och 10 (i Göteborg), hade antalet af dem, som deltagit i bedömandet af de särskilda profven, varit mycket olika; men då konsistorium för att vara beslutmessigt, ifall olika meningar inom detsamma gjorde sig gällande, borde räkna minst 5 ledamöter, kunde detta antal anses såsom det minsta, som hittills tjenstgjort vid undervisningsprofven. Detta antal borde också vara fullt tillräckligt, helst om samtliga medlemmar blifvit enkom valda för berörda ändamål, hvilket, såsom bekant, icke varit fallet med konsistoriales. Komiterade föresloge därför, att kommissionen vid profs bedömande borde räkna 5 ledamöter, deraf 3 ständiga och 2 specielt sakkunniga, hvarvid dock vore att märka, att de sakkunnige kunde vexla för hvar och ett i profvet ingående ämne. Så skulle t. ex. ett prof i matematik, naturalhistoria och modersmålet i allmänhet komma att bedömas, utom af de tre ständiga ledamöterna, af två sakkunniga i matematik och två andra sakkunniga i naturalhistoria samt af ytterligare två andra i modersmålet, under det att ett prof t. ex. i matematik, fysik och kemi kunde komma att bedömas, utom af de tre ständiga medlemmarne, af två sakkunniga i matematik och fysik och af två andra sakkunniga i kemi eller af en sakkunnig i matematik och fysik, en i matematik och kemi och en i fysik och kemi eller möjligen af två, som vore sakkunniga i alla tre ämnena.

Då det ofvan blifvit sagdt, att de ständiga medlemmarne skulle

deltaga i bedömandet af alla prof, vore det icke så att förstå, att de ständige ledamöterna skulle oupphörligt vara desamma. Detta läte sig nemligen icke genomföra. Dels kunde de af sjukdom eller annat laga förfall hindras att tjänstgöra, dels skulle knappast någon vilja åtaga sig ett så magtpåliggande och tröttande uppdrag för hela sommaren och större delen af vinterferierna. Emellertid borde kontinuiteten icke lida något svårare afbräck derigenom, att en af de ständiga ledamöterna ombyttes hvar tredje eller fjärde vecka. Icke större betydelse för likformigheten i bedömandet skulle det hafva, om de tillfälliga ledamöterna i de särskilda ämnena vore olika vid olika tillfällen. Också komme det antagligen att visa sig nödvändigt att låta dessa oftare vexla, då det med den mindre tjänstgöring och deraf följande mindre aflöning, som tillkomme dessa, skulle blifva svårt att för en längre tid i sänder binda dem vid hufvudstaden.

Då sålunda de ständiga ledamöterna skulle få en längre och mer oafbruten verksamhet inom kommissionen och, såsom utgörande flertalet inom densamma, komma att utöfva ett större och mer genomgripande inflytande på karakteren af dess verksamhet, borde dessa ledamöter förordnas af Kongl. Maj:t på viss tid t. ex. 3 år, under det att de tillfälliga ledamöterna kunde, äfven de för viss tid, förordnas af chefen för kongl. ecklesiastikdepartementet.

Sedan normala förhållanden inträdt, borde ett antal af sex till åtta ständiga medlemmar samt fyra till sex specielt sakkunniga för hvarje ämne befinnas tillräckligt.

Bland de ständiga ledamöterna skulle en vara särskildt förordnad såsom ordförande och en såsom vice ordförande. Ordföranden, hvilken det i främsta rummet skulle åligga att anordna och leda profven, skulle dervid biträdas dels af en sekreterare, som hade att föra diarium och protokoll, att utskrifva expeditioner och räkenskaper m. m., dels af en ständig ledamot, som skulle bestrida detaljgöromålen vid profvens anordnande. Ordföranden och nyss bemälde ständige ledamot borde i följd af de åligganden, som skulle tillkomma dem och för hvilka närmare redogöres på sid. 14 i statsrådsprotokollet, vara bosatta i hufvudstaden, under det att kommissionens öfriga medlemmar kunde väljas såväl från landsorten som från hufvudstaden, och ansåge komiterade lämpligast, att dessa företrädesvis utsåges bland de ordinarie lärarne vid rikets allmänna läroverk, samt att vid adjunktsprof en af de specielt sakkunnige vore en, som längre tid undervisat på adjunktsstadiet.

För åvägabringandet af de skriftliga arbeten, som af de profvande skulle rättas, skulle antingen lärjungar från vederbörliga klasser inkallas

för att öfver meddelade uppgifter utföra sådana eller ock de skriftliga arbeten, som under en eller ett par terminer utförts af lärjungarne i afsedda klasser, infordras från några allmänna läroverk. Dessa skripta skulle derpå genomgåås af sakkunniga personer, hvilka hade att bland dem utvälja och låta afskrifva de för ändamålet lämpliga. De sålunda erhållna skripta skulle mångfaldigas genom hektografi eller på annat sätt, på det att såväl kommissionens medlemmar som de tillstådesvarande lärjungarne kunde hafva hvar sitt exemplar, då rättelserna af de profvande genomginges. Uppgifter för de muntliga profven borde föreslås af de sakkunnige i hvarje ämne samt pröfvas och antagas af kommissionen, hvarefter de skulle numreras och utdelas i nummerföljd eller genom lottning.

Undervisningsprof för lektorsbefattning skulle hållas med lärjungar, som under föregående termin tillhört endera af sjunde klassens afdelningar, och prof för adjunktsbefattning med lärjungar, som under föregående termin tillhört femte klassen, utom vid prof i ämnen, som först i femte eller sjette klassen inträda i undervisningen, vid hvilka lärjungar ur sjette klassen skulle användas.

De tillkallade lärjungarnes antal skulle icke vara allt för ringa, då tillfälle borde lemnas den profvande att ådagalägga sin förmåga såväl att lämpa sin undervisning efter olika individer som att sysselsätta och hålla uppmärksam en hel klass. Ett antal af tio lärjungar borde emellertid för sagda ändamål vara tillräckligt, hvarför komiterade föresloge att så många lärjungar i allmänhet skulle vid hvarje prof vara tillstådes.

Utan tvifvel komme de lärjungar, som assisterade vid undervisningsprofven, att få sina kunskaper utvidgade på åtskilliga punkter samt korrigerade och befästade på andra, men då den undervisning, som härvid komme dem till del, icke kunde blifva sammanhängande eller ordnad, vore antagligt att flertalet af lärjungar och deras målsmän komme att anse, att det besvär och den tidspillan, som närvaron vid profven föranledde, icke uppvägs af det gagn för lärjungens kunskaper, som deraf skördades. För erhållande af ett tillräckligt antal lärjungar vore därför erforderligt, att någon ersättning medgäfvos lärjungarne för inställelsen. Denna ersättning behöfde dock ej blifva synnerligen stor, utan kunde inskränkas till 1 kr. 50 öre för fullständigt prof åt lärjunge ur femte klassen samt till 2 kr. à 2 kr. 50 öre åt lärjunge ur högre klass. Rektorerna vid de allmänna läroverken i hufvudstaden skulle anmodas att mottaga anmälningar af de lärjungar från veder-

börliga klasser, som önskade assistera vid profven, samt att lemna förord åt dem, de funne för ändamålet lämpliga, hvarefter kommissionens ordförande och den ständige ledamot, som förordnats till hans biträde, skulle antaga det behöfliga antalet samt fördela dem till tjänstgöring under vissa veckor eller vissa veckodagar.

Med afseende å sjelfva undervisningsprofvens anordnande hade komiterade vidare rörande den profvandes förberedelse till prof anført, att han dervid borde ega begagna alla de hjälpmedel, han sjelf ville medföra; och borde genom kommissionens försorg honom tillhandahållas vanliga handböcker och lexika samt de läroböcker, som användes vid stockholmsläroverken, äfvensom kartor och öfrig erforderlig undervisningsmateriel. Äfven vid rättandet af de skriftliga arbetena kunde samma bestämmelser med afseende å hjälpmedel gälla, då den profvande sålunda så mycket som möjligt sattes i samma läge som vid rättandet af dylika arbeten i eget hem. Tydligt vore emellertid, att kommissionen för sagda ändamål måste disponera en lämplig samling af böcker, kartor och öfrig undervisningsmateriel. Billigast kunde detta åvägabringas genom öfverensskommelse med något af de högre allmänna läroverken i hufvudstaden. Emellertid måste en viss summa ärligen härtill anslås.

Hvad slutligen beträffade kostnaderna för genomförandet af den föreslagna nya anordningen af undervisningsprofven, hade komiterade ansett, att den ersättning, som skulle tillkomma kommissionens medlemmar, borde utgå i form af arfvoden, dels fasta arfvoden åt ordföranden och den ständige medlem, som förordnades till hans biträde, för de särskilda göromål, som ålåge dem, dels arfvoden, som efter antalet af de prof, i hvilkas bedömande hvarje ledamot deltagit, borde bestämmas sålunda, att 5 kronor beräknades för åhörande och bedömande af prof i hvarje ämne, då ledamot på samma dag deltagit i bedömande af prof i två eller flere ämnen, under det att för åhörande och bedömande af prof i ett enda ämne under en dag beräknades 10 kronor. Skulle emellertid det sålunda beräknade arfvodet för ledamot från landsorten blifva mindre än det belopp, som skulle till honom utgå, derest ersättning för honom beräknades enligt tredje klassen af gällande resereglemente, borde hans arfvode bestämmas enligt denna beräkningsgrund.

I öfverensstämmelse med hvad komiterade sålunda yttrat, hade de uppgjort följande

Kostnadsberäkning:

Till ordföranden	årligt arvode	Kr.	750
„ en ständig ledamot	„ „	„	1,000
„ sekreteraren	„ „	„	500
„ arvoden enligt angifven beräkning åt kommissionens ledamöter		„	7,500
„ ersättning åt lärjungarne		„	1,200
„ anskaffande och mångfaldigande af erforderliga skriftliga arbeten		„	450
„ böcker, skrifmaterialier, värme, upplysning, uppässning och extra utgifter		„	600

Summa kr. 12,000.

Såsom ofvan antydts, skulle denna kostnadsberäkning gälla blott under förutsättning, att de undervisningsprof, kommissionen årligen hade att bedöma, icke öfverstege 65 fullständiga och 30 fyllnadsprof eller det antal prof, som beräknats skola förekomma, sedan normala förhållanden inträdt. Ett större antal prof skulle kommissionen med en arbetstid af 10 veckor under sommaren och 2 veckor under vinterferierna icke kunna medhinna, derest den arbetade på blott en afdelning. Under de två eller tre första åren af kommissionens verksamhet, då ett vida större antal prof måste antagas förekomma, måste därför kommissionen under en stor del af tiden arbeta på två afdelningar, hvardera med det antal ledamöter, som ofvan föreslagits. I följd häraf måste åter kostnaderna i det närmaste fördubblas, åtminstone under de två första åren.

De kostnader, inrättandet af en central profkommission skulle medföra, syntes sålunda, särskildt under de första åren, blifva temligen betydliga. Men toge man i betraktande hvad dermed vunnes, kunde de enligt komiterades förmenande icke anses afskräckande. Vinsten skulle nemligen blifva mångfaldig. Konsistoriernas ledamöter, som af öfriga göromål vore mycket upptagna, skulle befrias från ett ganska drygt arbete. De lärare vid stiftsstädernas läroverk, som, ehuru icke konsistoriemedlemmar, ofta anlätades såsom bisittare vid undervisningsprofven, skulle icke vidare af denna anledning hindras i sin tjänstgöring. Lärjungarne vid stiftsstädernas läroverk, som nu oupphörligt stördes i sin läsning, dels derigenom att de måste närvara vid profven, dels emedan de lärare, af hvilka de skulle undervisas, vore upptagna såsom bisittare vid desamma, skulle lättare medhinna sina kurser.

Undervisningen äfven vid öfriga läroverk skulle blifva jemnare, då tjänstledighet för profs afläggande ej längre behöfde meddelas de lärare vid desamma, som vore under ansökning till lärarebefattning. De obefordrade lärarne skulle befrias från betydliga kostnader, då de å ena sidan icke behöfde betala vikarie-ersättning under den tid, de för profs afläggande vore hindrade att tjänstgöra, och å andra sidan kunde på en gång undergå alla ifrågakommande prof i stället för att, såsom nu ofta sker, aflägga ett flertal prof och inför den ena myndigheten efter den andra. Och slutligen skulle lärareplatserna kunna snabbare tillsättas, då profven vore på förhand aflagda.

Enligt hvad departementschefen härefter meddelar, hade bland de myndigheter, som yttrat sig öfver detta komiterades förslag, meningarna varit något delade, i det domkapitlen i Upsala, Lund, Skara, Strengnäs, Vexjö, Göteborg, Hernösand och Visby samt nya elementarskolans lärarekollegium, hvars yttrande direktionen för samma läroverk infordrat, tillstyrkt hvad komiterade föreslagit, åtskilliga dock med vissa förbehåll och villkor, under det att domkapitlen i Linköping, Vesterås, Kalmar och Karlstad samt nya elementarskolans direktion afgifvit afstyrkande utlåtanden. Till dessa sistnämnda syntes äfven i hufvudsak böra räknas direktionen öfver Stockholms stads undervisningsverk.

På sid. 19—25 har departementschefen underkastat åtskilliga af de framställda anmärkningarne en närmare granskning; och får utskottet med afseende härå hänvisa till sjelfva statsrådsprotokollet.

För egen del har departementschefen förmält sig icke hafva några väsentliga anmärkningar att göra vare sig mot komiterades förslag till den ifrågasatta kommissionens organisation och sättet för dess verksamhet eller mot deras kostnadsberäkning; och då departementschefen icke heller funnit, att sådana blifvit af de hörda myndigheterna anförda, hade han ansett sig böra tillstyrka Kongl. Maj:t att af Riksdagen begära ett årligt anslag af 12,000 kronor för inrättandet af en dylik kommission i hufvudsaklig öfverensstämmelse med det af komiterade afgifna förslaget. De kostnader, som under de första åren af kommissionens verksamhet skulle blifva erforderliga utöfver nämnda belopp, syntes utan olägenhet kunna gäldas af reservationerna å anslagen till de allmänna läroverken, som dertill lemnade tillgång. Men då i följd af sakens natur kostnaderna kunde blifva olika under olika år, och mindre kostnader under det ena året nästan med nödvändighet föran-

ledde större kostnader under det följande, så syntes det begärda anslaget böra uppföras såsom reservationsanslag.

Utskottet vill ej förneka, att olägenheterna vid den nuvarande anordningen för lärareprofs afläggande äro sådana, att man allvarligen bör taga i öfvervägande, huru de skulle kunna undanrödjas eller åtminstone förminsas. Mot den utväg, som innefattas i Kongl. Maj:ts förevarande framställning, hyser dock utskottet stora betänkligheter. Det synes nemligen utskottet vara i hög grad att befara, att med den organisation, som föreslagits för den ifrågasatta profkommissionen, dennas arbetssätt skulle blifva synnerligen tungt, äfvensom att densamma skulle komma att omedelbart eller medelbart medföra olägenheter, hvilka, ehuru af något annan natur, dock skulle vara jemförliga med de brister i den nu gällande ordningen, som man genom kommissionens inrättande velat afhjelpa. Dertill kommer, att den skulle ådraga statsverket en afsevärd utgift, äfven om denna skulle kunna inskränkas till hvad som nu föreslagits, något hvarom emellertid utskottet icke är öfvertygadt, särskildt med tanken derpå, att troligen långt flera s. k. omprof, än som beräknats, skulle komma att afläggas.

Då utskottet på grund af hvad sålunda anförts ansett sig ej kunna tillstyrka Kongl. Maj:ts framställning i hvad den afser inrättandet af en kommission för bedömande af undervisningsprof för lärarebefattningar, så har utskottet icke kunnat undgå att taga under ompröfning, huruledes på annan väg olägenheterna af den nu gällande ordningen härför skulle kunna afhjelpas. Det har då förekommit utskottet, som om på goda grunder kunde ifrågasättas, huruvida ett verkligt behof af de förnyade lärareprofven förefinnes. För så vidt utskottet har sig bekant, saknas i de allra flesta andra länder dylika prof, och på andra embetsmannabanor i vårt land krävas ej några förnyade prof af dem, som en gång fullgjort vilkoren för anställning inom en viss gren af embetsverksamhet. Då härtill kommer, att de blifvande lärarnes pedagogiska anlag blifvit pröfvade och bedömda vid den ett år räckande profärskursen, hvarjemte deras större eller mindre duglighet såsom lärare vitsordas af dem, hvilka såsom deras närmaste förmän följt deras lärareverksamhet, och då såväl i fråga om profärskursens anordnande som beträffande rektorernas åliggande att utfärda tjänstgöringsbetyg ändamålsenliga anordningar torde kunna vidtagas för att bereda större

säkerhet, än som för närvarande är fallet, för dugliga lärares anställning vid läroverken, så synes häri ligga tillräcklig grund för en väsentlig inskränkning i nu gällande skyldighet att aflägga lärareprof. Deremot synes rättighet att genom förnyadt prof ådagalägga framsteg i lärareskicklighet icke böra förvägras dem, som vilja deraf sig begagna.

Af hvad utskottet här ofvan yttrat angående önskvärdheten af en inskränkning i skyldigheten att aflägga undervisningsprof torde framgå, att utskottet icke har något att erinra mot förslaget, att godkändt undervisningsprof icke vidare skall utgöra vilkor för rätt att räkna lönetur såsom adjunkt.

På grund af hvad utskottet sålunda anfört, hemställer utskottet:

a) att Riksdagen må medgifva, att bestämmelsen beträffande godkändt undervisningsprof såsom vilkor för lönetursberäkning såsom adjunkt vid allmänt läroverk må upphöra att gälla samt att denna ändring må vinna tillämpning från och med början af nästa kalenderår;

b) att Kongl. Maj:ts förslag om beviljande af ett årligt reservationsanslag af 12,000 kronor för inrättande af en kommission i hufvudstaden, inför hvilken samtliga undervisningsprof för lärarebefattningar vid de allmänna läroverken skulle afläggas, icke må af Riksdagen bifallas.

Stockholm den 24 april 1894.

På statsutskottets vägnar:

GUSTAF SPARRE.

Reservation

af herrar *R. G. von Hedenberg* och *H. R. Törneblad* mot vissa delar af utskottets motivering.
